

akkori események magyar vonatkozására. Megismerkedtem Firon Andrással, a Magyar Hírlap volt újságírójával, akit éppen a '68-as ügyek miatt távolítottak el az akkori Magyar Hírlaptól. Pedig az 1968-ban, az új gazdasági mechanizmus bevezetése kapcsán alapított napilap a legszabadabb szelleműnek számított. Firon számtalan korabeli dokumentumot mutatott, s színes szavakkal órákon keresztül mesélt az akkori dolgokról, illetve a csehszlovák helyzetben azóta bekövetkezett változásokról, a két ország viszonyáról. Korábban is tudtam, mi történt 1968-ban, hogy mi a Charta és ki Havel. De nem éreztem át. Kollégám szavai nyomán immár a szívemmel is felfogtam, hogy mi történt '68-ban és utána Csehszlovákiában.

A magyar ellenzéki pártok közül a Fidesz és az SZDSZ azt tervezte, hogy szolidaritási küldöttséget meneszt 1989. augusztus 21-ére Prágába. Több száz embert. Hazai politikai berkekben nyílt beszédtema volt, hogy a Charta tömegtüntetést szervez a prágai Vencel téren, s az is, hogy nemcsak a magyarországi demokratikus ellenzék tagjai késszülnek melléjük állni, hanem a lengyel Solidarnosc is több embert küld Prágába. Később kiderült, hogy mintegy ötezer lengyel Szolidaritás-aktivista vonaton meg is érkezett a csehszlovák fővárosba, de hírül véve, hogy Mazowiecki, a Szolidaritás politikusa alakíthat kormányt, önként visszafordultak azért, hogy ne nehezítsék saját kormányuk külpolitikai helyzetét.

A magyar tüntetők sorsa másképpen alakult. Hogyan és miért? Erről is szól a második fejezet. No meg arról is, hogyan keveredtem bele az 1989-es augusztusi prágai eseményekbe.

A PRÁGAI BIKABORJAK

Kőszeg Ferenc, az SZDSZ politikusa augusztus közepén a Magyar Hírlap szerkesztőségében járt. Egy kollégám, aki tudta, hogy Prágába készülök, mert tudósítani akarok az ottani, várható eseményekről, összehozott bennünket. Kiderült, hogy ő is oda készül. Hogyan megy – kérdeztem. Vonattal, mint a többiek – válaszolta. Elmondtam neki, hogy szerintem a csehszlovákok le fogják szedni a vonatról az ismeretebb magyar ellenzékieket, s hívtam, jöjjön ő is velem, azaz a Hírlap szolgálati kocsiával. Rádásul nem is Pozsonynak indulva, hanem kerülőúton Parassapuszta felé, lengyel pénzzel, mintha csak átutazók lennénk. Megegyeztünk.

Augusztus 19-én, szombaton reggel indultunk. Dél előtt értünk a határra. A határőrök ugyan alaposan megnézték Kőszeg útlevelet, arcát, érdeklődtek, miért, hová megyünk, de végül is útra bocsátottak bennünket. Bejutottunk Csehszlovákiába. De arról, hogy milyen nagyon szerencsések voltunk, fogalmunk sem volt.

A Budapestről vonatokkal induló magyar ellenzékieket ugyanis a határállomásokon szinte kivétel nélkül leszedték a csehszlovák határőrök. Órákon át bezárva tartották és kérdezték, majd augusztus 20-án kitesékeltek őket, vissza Magyarországra. Néhányan jutottak csak át, a viszonylag ismeretlen arcúak, s azok, akik a komáromi közúti hídon gyalogos turistaként szivárogtak át. Az ismert magyar ellenzéki politikusok közül egyedül Kőszeg jutott át a szűrőn. Ez nem kis kunszt volt, hiszen a csehszlovák titkosrendőrség (is) jól ismerte, mivel a chartásokkal 12 éve, azaz 1977 óta tartotta a kapcsolatot. Mondhatni a magyar demokratikus ellenzék és a Charta közötti egyik hídember volt.

Valahol Pozsony közelében találtunk rá a Brno–Prága felé vezető autópályára, miután átbolyongtunk a Csallóközön. A morvák fővárosáig nagy volt a forgalom, azután alig láttunk autót. Annál több, a sztráda szélén lesben álló rendőrségi kocsit. Estefelé értünk Prágába.

Irgalmatlanul éhesek voltunk, s a Vencel tér közelében, a később oly nevezetessé vált Laterna Magikában végre meleg ételhez jutottunk. A sötartó fedelét az előttünk járók meglazíthatták, mert amikor a leve semet sóztam, az egész mennyiség a tányéromba zúdult. Ez is jól kezdődik, gondoltam. S hogy ráhibáztam!

Ki hova menjen aludni? A Hírlap szállást foglalt a Vencel téri Hotel Bristolban. A sofőr és a fotós kolléga úgy döntöttek, ott szállnak meg. Kőszeg és én jobbnak láttuk, ha nem jelentkezzünk be semmilyen szállodában, elkerülendő, hogy a helyi titkosszolgálat regisztrálhasson bennünket. Ezt Kőszeg esetében talán nem kell külön magyarázni. Én azért tartottam a kontrolltól, mert úgy véltem, hogy ha 21-én nagy tüntetés lesz Prágában, akkor a csehszlovák szervek mindent elkövetnek majd a hírek visszatartásáért, meg fogják akadályozni, hogy az újságírók azon melegében leadhassák tudósításaikat. Később ez a sejtelmem beigazolódott, a szállodában megszállt újságírókat szó szerint elvágták a külvilágtól, nem mozoghattak, s kikapcsolták a telefonkészülékeket is.

A fotóst a városközpontban hagytuk, mi pedig nekiláttunk megkeresni azt a címet, ahová Kőszegnek kulcsa volt. Daniel Kummerman, a Chartához lazán kapcsolódó cseh értelmiségi velünk egy időben Budapesten volt, Kőszeg Felszabadulás téri lakásában, az ő kulcsát hozta el Feri. Az évek óta fizikai munkásként élő Daniel előzetesen biztosította róla, hogy telefonját nem figyelik, mivel a Chartával való kapcsolata nem ismert. A lakás valahol a prágai külvárosban volt, alig találtunk oda. Útközben egy rendőrségi ellenőrzés során alaposan megizzasztottak bennünket. Kik vagyunk, honnan jövünk, hová megyünk – kérdezték. Drezdába merre vezet az út? – kérdeztük vissza, amire összevont szemöldökkel továbbengedtek.

Daniel lakása kicsi volt, kedves, elhagyatott, és romantikus disznóól uralkodott benne. Késő este már ágyba vágytam, de Feri szólt, menjünk, keressük meg a chartásokat. Peter Uhl íróhoz tartottunk, a Charta egyik vezetőjéhez. Uhl háza környékén több mint gyanús mozgást észleltünk. A titkosrendőrség nem titkoltan ott strázsált a környéken. Feri elkezdett telefonálni az utcáról. Megtudtuk, hogy Havelt kiszorította Prágából a hatalom, valami vidéki víkendházba. Végül akadt egy közvetítő, aki vállalta, hogy találkozik velünk az egyik metrómegállónál. Azt remélte, hogy „kis hal” lévén nem figyelik.

A negyven év körüli, szemüveges férfira sokat vártunk. Végül is megérkezett, s elmesélte, hogy Sasa Vondrát, a Charta 28 éves szóvivőjét mindenütt keresi a rendőrség, Peter Uhl pedig, Kőszeg régi ismerősét őrizetbe vették. Tudomása szerint a Charta szóvivői közül Dana Nemcova van szabadlábon, igaz, házi őrizetben. Nemcova közeli lakásához mentünk. Kőszeggel egy parkban várakoztunk, nehogy ránk álljanak az esetleges figyelők. Mintegy fél óra múlra feltűnt a fák között Nemcova asszony. Rövid, séta közben megejtett véleménycsere következett, sűrű oldal- és hátrapillantgatásoktól kísérve. Nemcova elmondta, hogy nincsen még házi őrizetben, de másnapról, augusztus 20-tól kezdve az menetrendszerűen várható.

Kőszeg Feri arról kérdezte a szóvivőnőt, hogy akar-e a Charta az SZDSZ-szel augusztus 21. kapcsán egy közös közleményt kiadni. Dana Nemcova örült a gondolatnak, ez az anyag erkölcsi támogatást jelenthet, mondta. Meg kell azonban beszélnie a dolgot a Charta még szabadlábon lévő vezetőivel. Megbeszéltük, másnap déltájban újra találkozunk, a nyilatkozat tervezetét Feri addig elkészíti, Nemcova asszony pedig ad egy interjút a Hírlap számára.

Visszatértünk Daniel lakásába, bedőltünk az ágyba, és egy jó kiadósat aludtunk. Az ezt követő 10 éjszakán nem aludtam ágyban.

Feri nem akart felmenni Nemcova lakására, mert attól tartott, hogy a fogdmegek azonosíthatják. Megbeszélték, hogy találkoznak, de Nemcova figyelmeztette: nem biztos, hogy az őrzői engedik elmenni hazulról. Így kettesben indultunk el a park másik oldalán álló ház felé. Kőszeg a villamosmegállóban várt rám.

A házat szemmel láthatóan az egykori Monarchia utolsó évtizedeiben építhették, Budapesten, Bécsben könnyűszerrel párjára lelhetnénk. A lakás berendezése egy régi múlt fényének maradványát tükrözte, meg a hosszas, ámde tisztán tartott szegénységét. A fogadószobában ültünk le Danával.

Az interjú inkább kötetlen beszélgetés volt, és számomra igen tanulságos. A Charta szóvivője akkor már hosszú évek óta éhbérért mint takarítónő tengette életét. A rezsim ugyanis a többi ellenállóval együtt foglalkoztatási tilalmi listára tette. Így váltak a cseh nép legjobbjából kazánfűtők, utcaseprők, mosogatók.

A házból kijutni izgalmat adó, de egyszerű dolog volt. Ki kellett sétálni a fogdmegek között, bízva a jószerencében. Nem szólítottak meg. Negyedóra múlva újra Daniel lakásában voltunk. Merjük-e használni a telefont vagy sem? Nem maradt más választás. Postára, szállodába nem mehettünk, biztosan tudtuk, hogy ott figyelik a vonalakat. Tárcsáztam, Budapestet, a Hírlapot hívtam. Le kellett adni az első tudósítást. Minél gyorsabban, hogy ha a „szervek” bele is hallgatnának a vonalba, még mielőtt azonosítanák a készüléket, véget érjen a beszélgetés. Persze telefonon gyorsan diktálni nem könnyű. Végül is, mintegy negyedóra alatt, lediktáltam egy kétflekkés tudósítást a tüntetés előtt álló Prágáról és egy négyflekkés interjút Nemcovával.

Augusztus 20-án vészerhes csend volt Prágában. Kőszeg elment, hogy találkozzék Nemcovával, és megmutassa neki a nyilatkozatot, amelyet reggel fogalmazott meg németül. A lényege az volt, hogy míg a Jakes–Husak-rendszer fogdmegei Prága utcáin hemzsegnek, addig a cseh és magyar demokratáknak – szégyenletes módon – titokban kell találkozniuk és kezet szorítaniuk. Délután Feri elmesélte, hogy Nemcova valóban nem hagyhatta el a lakását. Újból fel kellett tehát hívnia a szemüveges közvetítőt. Az hamarosan megjelent, a zoknijába dugta a kicsire összehajtogatott papírlapot, úgy ment be Nemcova házába, amelynek kapuja előtt keresztben nagy, fekete Volga parkolt. Feri ismét a parkban várt, jó félóra múlva felbukkant a szemüveges, és a zoknijából előhalászta a nyilatkozatot, immár Nemcova aláírásával. Ő egyetért a szöveggel – üzent Nemcova –, de a Charta szokásainak megfelelően még egy aláírás kell rá, hogy hivatalosan kiadható legyen.

Én közben a belvárosba, egyenesen a Vencel térre tartottam. Ott igen nagy tömeg tolongott. Mindenki turistának álcázta magát, a fagyaltosbódék előtt százával álltak sorba az emberek. A tömegben a több száz rendőr szinte eltűnt. A yard békésen molesztálta a lakosságot, a lakosok meg ugyanolyan békességgel viselték a dolgot. Levegőnek vagy hülyének nézték a közegeket. Jól tudták, hogy nem az egyenruhásoktól kell igazából tartani, hanem a magát járókelőnek álcázó titkosrendőröktől. Ez utóbbiakat egyébként könnyű volt felismerni. Látszólag céltalan ügyelgésüket ugyanis 15-20 percenként megszakították, egymáshoz léptek, vagy bementek egy-két percre egy kapualjba, gondolom, leadni a hangulatjelentést...

A Vencel téren és a környező kis utcák labirintusában sétáltam, és hamarosan összefutottam Kőszeggel. Figyeltük a hangulatot, és azt, hogy bennünket figyelnek-e. Útközben több újságíró-kollégával is találkoztunk, de külön egyeztetés nélkül is valamennyien úgy tettünk, mintha még soha az életben nem láttuk volna egymást. Érdekes módon kivétel nélkül valamennyi járókelő így tett.

Kora délután Feri elmondta, hogy még egy chartás aláírására van szüksége. Egy utcai fülkéből sikerült beszélnie valakivel, aki azt mondta, esetleg össze tudja hozni Sasa Vondrával. Feri nyomban elindult, hogy találkozzon az illetővel. Nekem nem akaródzott menni. Inkább a tér környékét jártam. Nem találkoztam ugyanis egyetlen fideszessel, egyetlen SZDSZ-essel sem. Nem értettem, hogyan lehetséges, hogy senki nem jutott át, csak mi. Kőszeggel megbeszéltük, hogy este kilenc után óránként várjuk egymást a Vencel tér alsó végében, a Mustek nevű épület előtt.

Egyedül csellengtem a téren. Megpróbáltam a sokezernyi ember között megtalálni a magyarokat. Hat óra felé éppen az egyik szálloda éttermébe fordultam be egy üdítőre, amikor hátulról megszólítottak: Lovas úr! Megfordultam, Deutsch Tamás, a Fidesz választmányának tagja állt előttem. Így azután csapatos üdítőívás következett. Kiderült, Deutschék mintegy tucatnyian kora délután vonattal érkeztek Prágába, s azóta a Károly híd „pesti”, azaz a belváros felé eső végén várokoztak a többiekre. Ez volt a tüntetésre utazó magyarok találkozóhelye. A több száz főből tucatnyian jutottak át.

Csendes mellékutcákban rőtük a köröket. Ahol egy lélek sem jár, ott a fogdmegek is feltűnik. Mit akartok tenni? – kérdeztem a fideszeseket, merthogy SZDSZ-es nem jutott át Kőszegen kívül. Maguk sem tudják, mondta Tamás, hiszen az akció szervezője, az, akinél a pénz volt, szintén fennakadt a szűrőn. Nálam volt mintegy háromezer koronára hivatalos napidíj. Ezt felajánlottam közösségi célokra, s elmeséltem, hogy Kőszeg révén szállás is ígérkezik. Útközben még néhány fideszesbe és szimpatizánsba botlottunk a prágai utcákon. Este nyolc felé már mintegy húszan voltunk. Lassan kezdett körvonalaazódni a terv, mi legyen másnap, a 21-i tüntetésen.

Viccelődve – ez lesz az utolsó vacsora – elmentünk az U fleku sörözőbe. A kertben, hatalmas faasztalok mellett vedeltek a „örisszák,

jórészt Magyarországra tartó NDK-sok, akik a sörtől megrészesülve teljes nyíltsággal üvöltötték, hogy most aztán lelépnek. Mi húszan pedig békésen megettük a rapidíjам felét, s a langyos nyári estében néhány korsóval megkóstoltuk a hely nevezetes barna serét. Vígán, gondtalanul baktattunk vissza a Vencel tér felé. Közeledett a kilenc óra, a Kőszeggel megbeszélt randevú ideje. Feri sehhol sem volt. Akár csak 10-kor, 11-kor és éjfélkor.

Ha egyszer Vondrához készült, valószínűleg elkapták – gondoltuk. A Daniel-féle lakás kulcsa Ferinél maradt. Pedig az a lakás biztonságosnak tűnt, az éjszaka közepén a rendőröktől hemzsegő prágai utcán nem hálhattunk. Elhatároztuk, elmegyünk a Daniel-féle lakáshoz, s ott valamiképpen, az egyik nyitott ablakon bemászunk. Ne feledjem, a lakás a földszinten volt...

Kiderült, hogy a húsz emberből négyen autóval vannak. Bepréslődtünk hát, s átimbolyogtunk az alvó Prágán. A lakásba nem tudtunk bejutni, az ablakok zárva voltak. Betörni nem mertünk, féltünk, hogy a lakók a zajt meghallva kihívják a rendőröket. Halkan kocogtattunk néhányat a terasz üvegén, hátha Feri mégis megkerült, csak éppen már az igazak álmát alussza. Válasz nem érkezett; éjjel egy óra volt. Kőszegzet egészen biztosan elkapták, különben elképzelhetetlen, hogy ne került volna elő. Ha viszont így van, akkor bármelyik percben várható, hogy megérkezik Daniel lakásához a rendőrség. Innen tehát gyorsan el kell menni! De hová az éj közepén? Vissza a városba semmiképpen, épp ránk vadásznak, hogy kizsuppolhassanak.

Nem maradt más választás, mint a közeli erdő. Óvatosan betolatunk a lombok közé. A négy autóban aludtak a lányok és a kocsik vezetői. A többieknek, azaz vagy tízünknek a pusztta földön került csak hely. Nálam ráadásul semmiféle holmi sem volt, minden a Daniel-féle lakásban maradt. Egy szál bermudában és trikóban feküdtem a köves talajra. A többiek sem voltak nálam sokkal jobban felszerelve. Egyik oldalamon Bátonyi Csaba, a másikon Wachslér Tamás feküdt, így melegítettük egymást. Lehetett éjjel két óra, mire elaludtunk. Csak az volt a zavaró, hogy Kerényi Gyuri, aki irgalmatlanul benyakalt valamilyen konyakszerű pancsból, úgy hortyogott, mint a viharágyú.

Négyórás, folyamatos vacogással kevert alvás után felkeltem. Németh László Ákos is ébren volt már. Elmegyek, megnézem a Daniel-

féle lakás környékét, mi a helyzet! – szóltam neki. Létfontosságú volt, hogy bejussak a lakásba, az útlevelemen kívül minden holmim ott volt. Arra gondoltam, ha a rendőrök előttem hatolnak be a lakásba, akkor egykettőre azonosíthatnak, s vélhetően bajosan kerülök ki az országból. Fél óráig figyeltem a környéket. Hétfő volt, ébredezett a város. Nemigen készülődtek útra. Nemcovától tudtam, hogy a rezsim hallgatólagosan arra ösztönözte az embereket, hogy aznap menjenek el Prágából, vagy maradjanak otthon.

Sehol semmi gyanúsat nem láttam. Bementem hát abba a házba, ahol Daniel lakása volt. Becsöngettem, bezörgettem az ajtón. Semmi válasz. Visszamentem az utcára. Leültem a házak közötti parkban, s elkezdtem gondolkodni, mitévő legyek. Hátha van ennek az általam nem ismert Danielnek valamilyen rokona Prágában. Kummerman. Ki tudja, milyen gyakori név ez itt? S ha netán van Kummerman nevű, rokon-e, s ha rokon, van-e telefonja. A közeli telefonfülkében lázas lapozgatásba kezdtem. Volt a könyvben Kummerman. Illetve Kummermanova. A Kummerman Daniel volt, Kummermanova viszont kicsoda lehet? Bedobtam egy egykoronást a készülékbe, és tárcsáztam. A vonal túlsó végén – reggel hét körül volt – 8-10 csengetés után egy igen öreg nő hang jelentkezett. Csehül nem tudok, kínomban németül próbáltam érdeklődni. Szerencsém volt. Az idős hölgy kiválóan tudott németül, s ráadásul Daniel anyja volt! Röviden vázoltam a helyzetet. Tudott Kőszegről. Mármint hogy ismerte őt, de azt nem tudta, hogy az éjjel mi történt vele. Kértem, jöjjön a lakáshoz, ha van hozzá kulcsa, s nyissa ki, fontos, hogy kihozzam belőle a dolgaimat. Nagyon öreg, nehezen jár, lassú ilyenkor a közlekedés, a város túlsó végéről jön, az legalább egyórás út – mondta –, de jön – ígérte.

Fél nyolcra értem vissza a többiekhez. A társaság már talpon volt, meglehetősen gyűrött állapotban. Elmeséltem, hogy mit végeztem. Mindenkinek farkaséhes volt. Két csoportra oszlottunk. A társaság fele a környéken kezdett el figyelni: Kőszeg nyomán nem jönnek-e a „szerv” emberei? A másik csoporttal elmentünk valami ételt venni. Mire visszaértünk, nyolc óra volt. Az emberek nagy része nem indult el munkába. A levegő tiszta maradt, a rendőrségnek nyoma sincs – újságolták a „figyelők”. Leültünk a kis lakótelep parkjában, és felfaltuk a kifliket, sajtotokat, joghurtokat.

Daniel anyja fél tízkor tűnt fel. Legalább nyolcvanéves, őszes, ritkás hajú, vastag szemüveges, dagadt lábú, bottal is alig-alig vándorló néni volt. Egészen addig szinte lélek sem járt az utcán. Odamentem hozzá, bemutatkoztunk egymásnak. Ketten beléptünk a házba, elővette a kulcsát, és megpróbálta kinyitni az ajtót. Nem sikerült! Az ajtóban belülről is kulcs volt. Egymásra néztünk, nem értettük, mi történt. Belülről kulcszörgés hallatszott. Nyílt az ajtó, és ott állt Kőszeg, álmosan, hunyorogva, ingben-glóriában.

Feri gyorsan visszavonult, majd egy perc múlva slafrokban tért vissza mentegetődzve. Daniel anyja közölte, hogy látott ő már ilyet. Miközben elmagyaráztam Ferinek a helyzetet, addig a néni kiment a ház elé, és szólt a többieknek, hogy jöjjenek nyugodtan be. A fideszes „kommandó” pár perc alatt elfoglalta a lakást. Kiderült, hogy Feri előző éjjel egy sor hiábavaló kísérlet után – vagy fél tucat illegális lakást látogattak meg – végül találkozott Vondrával. Sasa barátaival előbb angolra, majd csehre fordították a nyilatkozatot, amely másnap számos alkalommal elhangzott a SZER cseh adásában. A város másik végéből Feri hajnalban ért haza, lefeküdt, és mély álomba zuhant. Cserébe elmeséltük a csoport éjszakai kalandját, s „örvendeztünk”, hogy legalább ő jól aludt.

Feri nem sokáig bírta a percek alatt kialakult kommunisztikus állapotokat. Megbeszéltük, hogy délután fél ötkor találkozunk a Musteknél, azaz a Vencel téren. Vigyázzunk, figyelmeztetett bennünket Kummermanova, délután háromtól várhatóan lezárják a teret. Aki addig odajutott, ott maradhat, de mindenki más kívül szorul. Feri elment. Délelőtt újra találkozott Vondrával, akit egyébként nem sokkal ezután őrizetbe vettek.

Daniel anyja kincset ért! A konyhából előcsiholt ezt-azt. Először a lányok tették rendbe magukat az éjszakai kaland után, majd a földön fekvők következtek. A társulat délelőtt 10 tájban harcra kész volt, kivéve a konyakosüveggel barátkozó Kerényi Gyurit. Időközben az egyik autó visszaérkezett a városból. Tacepaókhoz festéket és papírt akartak venni. Nem találtak megfelelő üzletet, meglelték viszont a városközpontban Pesty Lacit és Mécs Mónikát, azaz a Fekete Dobozt. Először őket is leszedték a komáromi határállomáson, de néhány órával később belógtak az országba, és stoppal-vonattal aznap, 21-én

reggel érkeztek Prágába. Merő véletlenség, hogy a sikertelenül járt anyagbeszerzők összefutottak velük. Lacit ott, Daniel lakásában ismertem meg. Első ránézésre kissé kellemetlen, nyegle embernek tűnt...

Az idő rettentően rohant. Délután háromra a Vencel téren kell lenni. De miért? Mi fog ott történni? A társaság lázas, ám időnként kissé színvonalatlan eszmecserebe kezdett. Ötlet ötletet követett. Végül is az alakult ki, hogy legyen egy nagy plakát, valamiféle tapéta hátoldalán, azzal, hogy „Mi virággal jöttünk, nem tankkal!”; a társaság vállalkozó szellemű tagjai ezt fogják kifeszíteni délután öt órakor a Vencel téren. (Kummermanova mondta el, hogy a tüntetés akkor fog megkezdődni.)

A társaság azt is elhatározta, hogy írni kell egy politikai kiáltványt, amit valaki majd felolvas a tömegnek. A valaki legyen Kerényi Gyuri, ő tud lengyelül, úgyhogy a cseh nyelvű szöveget is majd elmondja valahogy – szölt a csoportos verdikt. Ezután Gyuri lassú detoxikálásába kezdtünk. Deutsch és én – mint gépelni tudó emberek – egy kisebb szobába vonultunk megszövegezni a kiáltványt. Ekkor vált nagy hasznunkra az a háttérismeret, amit Firon Andrásról kaptam. Így sikerült

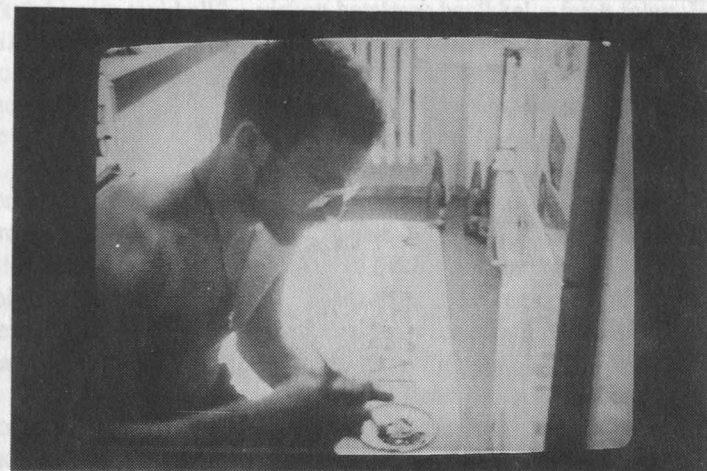
9. Prága, augusztus 21., Daniel lakásán: Deutsch, Wachsler, Pesty avagy a haditero kifőzése

ugyanis a magyar ifjúság bocsánatkérését úgy megfogalmazni, hogy az valóban hatásos legyen. A szöveg alapja nem volt más, mint az a nyílt levél, amely 1969-ben, röviddel Jan Palach halála után jelent meg az akkori cseh irodalmi újságban.

A szövegtervezet demokratikus megvitatása után az egész társulat beautózt a városba. Daniel anyja megmondta, hogy hol lehet megvásárolni az óriásplakát elkészítéséhez szükséges kellékeket. Amíg mi távol voltunk, addig Kumermanova az én német nyelvű kiáltványszövegemet átültette csehre, és néhány példányban sokszorosította. Megtáncoltunk, megvettük a papírt, a festéket, az ecsetet. Egy parkolóban rövid testmozgásként Deutsch kézen, Pesty fejen állt. Már nagyon feszültek és idegesek voltunk...

Daniel lakásába visszaroohanva csak arra volt időnk, hogy Wachslér Tamás és Honecz Ági megfessék az óriástacepaót, s megbeszéljük, hogy a téren ki mit csinál majd. A lányok nem mehetnek be a cirkusz sűrűjébe; ezt némi vita után ők maguk is elfogadták. Öten jelentkeztek, hogy a tacepaót felmutatják: Deutsch, Wachslér, Németh László Ákos és még két másik fiú. A plakátot Wachslér Tamásnak kellett a farmerdzsekije alatt összetekerve becsempésznie a térre. Kerényi dolga volt a szöveg felolvasása. Tisztáztuk, hogy azokat, akik a plakátot felmutatják, illetve azt, aki felolvassa a szöveget, verés és letartóztatás veszélye fenyegeti. Mindennek ára van – mondták, és vállalták. Összeigazítottuk az órákat. A menetrend a következő volt: délután fél háromra a Vencel téren vagyunk. Ott mindenki egyesével cselleng a tömegben fél ötig. Akkor a tér alsó végén, a Mustek előtt egymás közelében megállunk. Középen a plakát felmutatói, a többiek egy külső körben biztosítják őket. Kerényi külön áll, és én is, hogy a tüntetés alatt ne kapjanak el, és utána telefonon leadhassam a tudósításomat. Aki este nyolcig nem kerül elő, azt elkapták. Este nyolckor a maradék az autókkal mindenképpen elindul haza.

A városba menet találtunk egy nyitva tartó éttermet. Az előző esti utolsó vacsora mintájára gyorsan befaltunk egy utolsó ebédet, a napi-díjmaradék feléért. Nem tudtuk, hogy sokunk számára a következő napokban ez az utolsó meleg étel, amint azt sem, hogy néhányunk számára 24–48 óra hosszat ez lesz valóban az utolsó étel. Az étteremből távozván ideges röhögcséléssel és még idegesebb, óriási ásításokkal

10. 1989. augusztus 21., Daniel konyhájában Wachslér a tacepaót festi: „Mi virággal jöttünk, nem tankkal!”

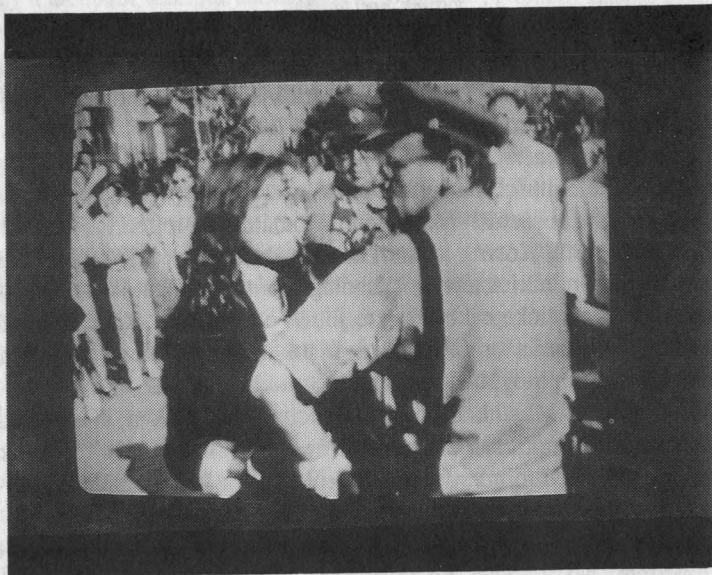
kal beültünk a két Trabantba, a Daciába és a Ladába. Így indult útnak a Csehszlovák Szocialista Szövetségi Köztársaság államrendjének megzavarására szerveződött magyar kommandó...

A téren az események gyorsan peregtek. Fél háromtól fél ötig összevissza ögyelegtünk. Húszunkból tízet igazoltattak, Wachslér Tamás merev karral, bábuszerűen rőtta a teret a kabátujjába rejtett tacepaóval. Fél ötkor előkerült Kőszeg is, attól kezdve ketten együtt járkáltunk, és figyeltük, mi történik. A téren – látszólag spontán sétálgatók – rengetegen voltak. A mellékutcákból egyre jöttek az emberek, kissé hátrébb elkezdtek felállítani a teret lezáró vasrácsokat, a késői érkezők ezrei az utcatorlatokban mögülük figyelhették, mi következik.

Öt órakor a Mustek előtt laza láncban felálltak a magyarok. Nem történt semmi, csak a rendőrök és civil ruhás kopók rajzoltak egyre idegesebben mindenfelé. A feszültség kezdett elviselhetetlenné válni. Odasodródtam Deutsch mellé: mi lesz már, mikor kezdtetek, elmúlt öt óra – nógattam. Félek, Zolikám, érted, félek – mondtam. Értettem. Mi tagadás, én is féltam. Néhány további kába perc után ők öten hirtelen kibontották a hatalmas papírt: „Mi virággal

11. Pesty Lászlót, a Fekete Doboz operatőrét két Jakes-huszárral elhurcolja augusztus 21. délutánján

12. Mécs Mónica (Fekete Doboz) két rendőrrel huzakodik a kamerán

jöttünk, nem tankkal!” – virított hatalmas betűkkel a fejek felett. Egy pillanatnyi döbönt csend, majd fülsiketítő taps és zaj támadt. Titkosrendőrök ugrottak elő a sűrű tömegből, letépték a papirost, és megpróbálták az embereket széjjellökdösve összefogdosni a tetteseket. De a tömeg elállta az utat.

Ezzel egy időben, onnan néhány méterre egy másik atrocitás is történt. Pesty Lacit vegzálták a rendőrök, ő meg gúnyos mosollyal provokálta őket. A nóta vége az lett, hogy lefogták, és nagy garral ellökdösték egy rabomobil felé. A Fekete Doboz kamerája eközben folyamatosan be volt kapcsolva, sőt a kamerát – az őt lefogó rendőrök kezei között – Lacinak sikerült átadnia Mécs Mónikának, aki a géppel riadtan menekült a tömeg biztonságos sűrűjébe.

A téren elszabadultak az indulatok, kavargtak az emberek. Hiába volt sok ezer egyenruhás és titkosrendőr, ezt az óriási tömeget nem tudták már kordában tartani. Néhány perc múlva újabb esemény történt. Kerényi György emelkedett vállakon magasra. Utóbb kiderült, az egyik váll a majd kétféle méteres Deutsche volt. Kerényi – némileg még mindig a konyakszerű lötytyök hatása alatt – meglehetősen imbolyogva, kezével hadonászva olvasta fel a kiáltványt. A tömeg ebből csak annyit értett, hogy itt valamiféle magyar fiatalok bocsánatot kérnek 1968-ért, a magyarok akkori intervenciójáért. Több tízezer ember ütemes kiáltozásba kezdett: Éljenek a magyarok, éljen Magyarország! Valamint: Szabadságot, éljen Dubcek, éljen Havel, szabadságot, szabadságot, szabadságot! A rendőrök immár hiába próbálták a szónok és társai közelébe férkőzni. Fél hat tájt azután közbeszólt az igazi karhatalom. A térre egyszerre többfelől munkásőrcsapatok, rohamrendőrök, tiszti járőrök hatoltak be, nagyszámú zsuppkocsi kíséretében. Oldalt vízágyú és további csapatok várakoztak. A teret elkezdték szisztematikusan megtisztítani.

A Mustek előtt néhány száz elszánt cseh polgár leült és lefeküdt a földre, őket kezüknél, lábuknál fogva – hogy koccant fejük a köveken! – vonszolták a rabomobilokba. Wachsler Tamás sodródott mellém. Mi van a többiekkel? – kérdeztük Kőszeggel. Deutscht és Kerényit lefogták, Pesty Lacit is, felelte, de már továbbsodorták. A szétosztatásra szemmel láthatóan jól beidomított közegek lassan, de biztosan számolták fel a tömeget. A térről beszorították az embereket az aluljárókba, a

mellékcákba. A tömeg és a karhatalom közötti macska-egér harc majd egy órán át tartott. Eközben Kőszeg és én folyamatosan köröztünk a téren, illetve az azt övező kis utcákon. Figyeltük az eseményeket. Látva, hogy a dolgok ennyiben maradnak, gyorsan autóba ültünk, és elhajtottunk Daniel lakására. Leadtam második, részletes, jegyzőkönyvszerű tudósítást a Hírlapnak. Később a csehszlovák rezsim bértollnokai nem véletlenül fenekedtek hosszú napokig a Magyar Hírlap ellen.

Este nyolcra érkeztünk vissza a Vencel tér közelébe. Ott várakozott mindenki, hat embert kivéve. Ezek szerint őket fogták le. Elhatároztuk, hogy este tízig tovább várunk, hátha valaki mégis előkerül. Ez ugyan kockázatos dolog volt, mivel a rendőrség nagyszabású razziaikkal fésülte át az egész belvárost, de megpróbáltuk, hátha mégiscsak megjön valaki. Kőszeggel gyorsan elmentünk a Hradzsín háta mezei egyik kis utcába. Féri tudta, hogy a tüntetés után ott gyülekeznek a Charta szabadról maradt vezetői. Egy lepusztult kisvendéglőben ott is voltak vagy kéttucatnyian. Vágni lehetett a füstöt, egyik korsó sör habzott el a másik után. A chartások éppannyira nem tudtak semmit, mint mi magunk. Nem tudták, hogy kiket, hol tartóztattak le, s azt sem, hogy mi lesz a lefogottakkal.

Este tízkor újra a maradék magyar csapatnál voltunk. Senki sem került elő, változatlanul hiányzott hat ember. Wachslér Tamás nem akart útnak indulni. Egyre csak ezt hajtogatta: nem hagyhatjuk cserben őket. Vártunk hát. Egy utcai telefonfülkéből feltárcsáztam Taba Lajos prágai magyar konzult. Elmondtam, hogy a Magyar Hírlap újságírója vagyok, s Budapestről telefonálok, érdeklődni szeretnék, mi a helyzet, valóban elfogtak-e magyar állampolgárokat a Vencel téren. Taba Lajos igen ideges volt, mint kiderült, már a magyar külügyminisztérium is macerálta. Semmit nem tudott, de arról már szóltak neki a prágai illetékesek, hogy magyarok is belekeveredtek az aznapi eseményekbe. Mindent meg fog tenni, hogy – amennyiben egyáltalán vannak – mielőbb kiszabaduljanak a magyar letartóztatottak.

Ezután kis csoportunk egyik tagja felhívta Tabát, és elmondta neki, hogy néhány magyar fiatal Prágában van, és hogy közülük hatot – név szerint említette őket – lefogtak. Akiről tudni lehetett, hogy hol, mikor és hogyan tartóztatták le, azt is közölte. Taba Lajos tudomásul vette az információkat, és azt tanácsolta, hogy mihamarabb induljon mindenki

haza, mert a Prágában maradókat is lefoghatják bármelyik pillanatban, ami tovább növelné a bajt.

Így azután, rövid, heves vita után, hazaindultunk. Ez nem ment könnyen, mivel akkorra, éjjel 11 órára, az egész prágai belváros hermetikusan le volt zárva. Keresték az azonosítható tüntetőket, különösképpen pedig a külföldi felbujtókat. Magyarán minket.

Néhány rendőrségi úttorlaszt sikerült a kis mellékcákakon kikerülni, de csakhamar világossá vált, hogy így nem jutunk ki a gyűrűből. Valami teljesen képtelen dolgot kell csinálni – gondoltam. Éppen szembejött az újabb rendőrkordon. Az én fejemen egy nagyméretű szalmakalap volt, s amúgy is igencsak turistásan néztem ki. Kiszálltam a kocsiból, és a lehető legsuttyóbb módon rákiáltottam az első rendőrré magyarul: *Merre van Brno, eltévedtünk. Meg egyáltalán mi a fene ez az egész felfordulás itt?* Elképesztő szerencsénk volt. A rendőr szlovák volt, jól tudott magyarul. Vagy elhitte a mesémet, vagy csak úgy tett, de a lényeg az, hogy elmagyarázta társainak, hogy hazafelé igyekvő, eltévedt turisták vagyunk. Ezt követően URH-n körbeszóltak az úttorlaszoknál posztoló társaiknak, hogy a mi négy autónkat átengedhetik, sőt el is magyarázták, hogyan jutunk el a legrövidebb úton a Brno–Bratislava-sztrádára.

Éjfél tájt értünk ki a városból, a sztráda bejáratánál megálltunk, és sört, szendvicset vettünk az útra. Megbeszéltük, hogy a határig konvojban haladunk, elöl a Trabantok, nehogy lemaradjanak. Így is történt, kilencvennel mentünk végig az éjszakai Csehszlovákián, az úton szinte senki rajtunk kívül. Az utasok felváltva beszélgettek a sofőrökkel, nehogy elaludjanak. Igencsak sietnünk kellett, hiszen tudtam, Magyarország reggel hatkor kikerül az utcára a Hírlap, s abban benne van az éppen menekülőben lévő legutóbbjének neve...

Reggel fél hatra értünk Pozsony külvárosába. Egy rövid pihenőn megbeszéltük, hogy ötperces időközönként állunk be a határra, mintha nem ismernénk egymást. Ha megkérdezik, honnan jöttünk, azt mondjuk, hogy van, aki az NDK-ból – valóban volt olyan autó, amelyik onnan érkezett –, mások pedig Pozsonyban voltak a hét végén, különféle ismerősöknél. Az utolsónak induló autóban Wachslér Tamás vezetett, mellette Honecz Ági ült, hátul Mécs Mónika és én. A csomagtartóban a kamera és a kazetták.

A mi autónk eltévedt. Egy terelőútra futottunk rá, s így hosszas bolyongás után, csak hét óra tájban értünk a határ csehszlovák oldalára, már bőven benne a veszélyes időzónában! Mielőtt beálltunk volna a határra, alaposan meglocsoltuk magunkat becherovkával, s megbeszéltük, hogy a sofőr kivételével másnapos lumpot játszunk. Az útlevel- és vámvizsgálaton egy perc alatt átestünk. A túloldalon, Rajkán, aggódva vártak bennünket.

Rövid búcsúzkodás után útnak indultunk Budapest felé. A mi kocsinkban hárman maradtunk, Wachslér, Mécs és én. Mosonmagyaróváron megálltunk a postán, felhívtuk a rádiót, és tájékoztattuk az ügyeletes hírszerkesztőt az eseményekről. Budapest felé haladva, a veszélyből kikerülve megkönnyebbültünk, de erősen aggódni is kezdtünk lefogott társainkért. Felháborodtunk a letartóztatásokon, a prágai rendőrség brutalitásán, az egész helyzet képtelenségén. Elhatároztuk, amint Pestre érünk, leadjuk a Fekete Doboz filmjeit, utána bemegyünk a rádióba, elmondjuk a Déli Krónikának, mi történt Prágában, s bejelentjük, hogy üld- és éhségstrájkot kezdünk a csehszlovák követség előtt. Addig csináljuk, amíg társaink ki nem szabadulnak.

A rádió után rövid időre szétváltunk. Én a Hírlaphoz mentem, és beszámoltam. Bejelentettem, hogy tetszik vagy sem, de megyek strájkolni a csehszlovák követség elé. Elvégre Prágában a hivatásukat teljesítő újságírókat is lefogták! Némileg fanyalogtak, de megértették. Kértem, hogy addig, amíg a strájk tart, adjanak fizetés nélküli szabadságot, majd elindultam a követség elé. A strájkot délután egy órára hirdettük meg. Két félliteres tejjel és egy literes almalével érkeztem. Leültem a csupasz földre, azaz aszfaltra, és elkezdtem várni...

A rádióban elhangzó bejelentés kelő hatással volt. Jöttek a szimpatizánsok, a tüntetőtársak, és jött a sajtó. Ez utóbbi jövele egyike volt elérendő céljainknak, hiszen egy üld- és éhségstrájk csak akkor hatásos, ha híre megy, s így a csehszlovák rezsim erkölcsi nyomás alá kerül.

Magunk sem tudtuk, mibe vágunk, nem láhattuk előre, hogy mit tartogatnak a következő napok, netán hetek. A kezdet mindenesetre szép volt, mi több, lelkesítő...

A bajok a második napon kezdődtek. Kiderült, hogy a pusztai földön, egy szál ruhában ezt a műfajt hosszabb távon nem lehet kibírni.

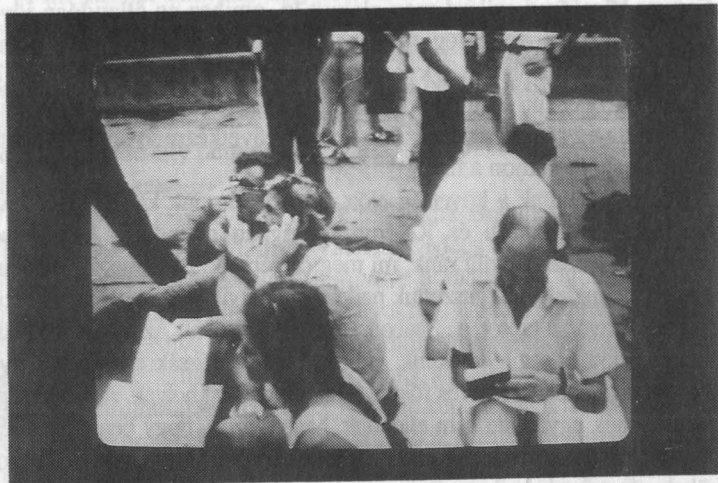
Mintegy húszfőnyi szilárd mag alakult ki, amihez az állandóan jövőmenő szimpatizánsok még további 30-40 fős segédcapatot adtak. Eleinte hatan, később már kilencen éhségstrájkoltak. A többiek, én magam is, beértük az üldstrájkokkal. Erre azért volt szükség, hogy a szilárd mag egy része az elhúzódó éhezés következményei alól mentesüljön, tiszta maradjon a feje.

Két napja ültünk a követség előtt, amikor társaink két fő kivételével kiszabadultak; Deutsch és Kerényi fogságban maradtak. A követség szemmel láthatóan füttyült ránk, mi meg cserébe óriási hangszórókból azt az amatőr hangfelvételt játszottuk napestig, amelyik a Vencel téren készült 21-én. A füttyöt, a tapsot, a „Szabadságot!” kiáltásokat. Az utca népe pedig jött, egyre jött és segített nekünk. Üdítőt, kávét, hálósákokat, esernyőt, gyümölcsöt, cigarettát, újságot és főként lelki támogatást hoztak. A rendőrséget kivevényelték ugyan, de nem ellenünk, hanem azért, hogy bennünket védjen. Volt kiűl! Nemcsak a jó emberek jöttek ugyanis, hanem provokátorok, örültek, részegesek, bajkeverők is.

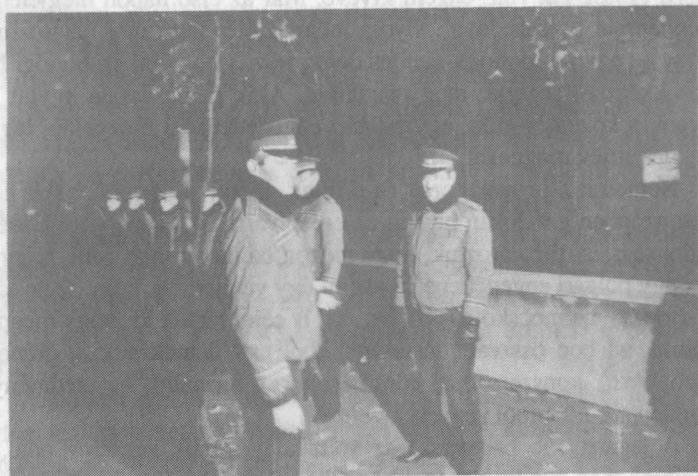
A politikai pártok külön tébolyt jelentettek. Az tiszta sor volt, hogy Prágában a fideszesek tüntettek, s az is, hogy a strájkot kezdők java része Fidesz-tag volt, engem kivéve. Már az első napon megjelentek mindenféle pártzászlóval. Gyors megbeszélés után úgy határoztunk, hogy ez egy pártpolitika-mentes dolog lesz, s hogy mi emberjogi harcokként határozzuk meg magunkat. Akik pedig éppen együtt vagyunk a követség előtt, egy polgári engedetlenségi mozgalom tagjainak tekintjük magunkat.

Nemcsak a provokátorok és örültek, illetve a pártpolitizálás okozott azonban gondokat, hanem az egész vállalkozás szervezetlensége, újdonsága is. Elhatároztuk, hogy megpróbálunk mintát adni, hogy lehet egy polgári engedetlenségi akciót úgy végigvinni, hogy az ne sárosódjon be, ne mocskolhassák be. Azt is célul tűztük ki, hogy megpróbálunk ad hoc összeállt társaságunkból egy demokratikus, önmagát szabályozó, konszenzussal döntő csoportot formálni. Az eredmények minden szempontból vegyesek voltak...

A legnagyobb baj persze az volt, hogy strájk ide vagy oda, két barátunk még mindig a prágai börtönben sínylődött. Sőt! Esélyeik egyre romlottak. A csehszlovák rezsim szolgalelkű sajtója alávaló hecckampányba kezdett részben ellenük, részben ellenünk, a követség előtti tünte-

13. Augusztus 22–29., ülő- és éhségsztrájk a budapesti csehszlovák követség előtt

14. A nem független rendőrök, akik hol a követséget, hol minket őriztek

tők ellen. A csehszlovák távirati iroda és a pozsonyi televízió nem áttalott embereket küldeni közénk. Mi a cseh és a szlovák újságírókat is jó szívvel fogadtuk, és elmagyaráztuk nekik, miről is van szó. Ezek után ezek a „kollégák” olyan tudósításokat küldtek haza, hogy a csehszlovák sajtó – éppen rájuk hivatkozva – kommunistafaló fasiszták provokációjának kiáltotta ki sztrájkunkat. Erre szokták mondani, hogy no comment...

Augusztus 24-én Jakes, a CSKP-vezér tüzes hangú beszédet mondott Besztercebányán. Példás büntetést helyezett kilátásba a prágai rend idegen felforgatói ellen. Mivel addigra Deutschon és Kerényin kívül minden külföldi kiszabadult – voltak vagy ötvenen –, társaink súlyos helyzete mind egyértelműbbé vált. A sztrájkolók és szimpatizánsaik között nőtt az elkeseredés. S ez sajnos vadhajtásokat is szült. A Fidesz például a hazai sajtóban azzal fenyegette meg a prágai rezsimet, hogy újabb tiltakozó kommandókat küld a prágai Vencel térre. A Magyar Október Párt nem tett ilyen bejelentést, de a követség előtti emberjogi csoportunkhoz eljutott a hír, hogy ők is

15. Fodor Gábor és Molnár Péter a követség előtt átveszi a Független Rendőrszakszervezet ajándékát a sztrájkolóknak

ilyesmire készülődnek. Az SZDSZ az Emberi Jogok Kiáltványa 200. évfordulójára tömegtüntetést készült szervezni a követség elé. Valamit lépni kellett.

A követség előtt minden délután késő éjszakába nyúló politikai bazár alakult ki. A különböző ellenzéki pártok aktivistái, nemegyszer vezetői, különböző szabadelvű értelmiségiek rendre odagyűltek. Forogtak a hírek, vélemények. Ez újságírói szemmel nézve is igen érdekes volt, nem is szólva arról, hogy több, igazán jeles emberrel valójában ott, a póre aszfaltton kerültem közelebbi ismeretségbe. A politikusok megjelenését a sztrájkolók igyekeztek a közös ügy, a foglyok kiszabadításának javára fordítani. Mindenkit kértünk, hogy semmiféle felelőtlen akcióval ne veszélyeztesse a két magyar fiatal érdekeit, ne provokálja az akkor meglehetősen stabilnak látszó prágai rezsimet példastatuálásra.

Köszeg Feri ezzel nem értett egyet, azt mondta, elégszer hallotta már, hogy egy tiltakozó akciót azért nem szabad elkezdni, hogy egy nyilatkozatot azért nem szabad aláírni, mert még nagyobb lesz a baj. Meglehetősen élesen összekülönböztünk. Másnap az SZDSZ-esek a városligeti Király-dombon megrendezték a nagygyűlést az Emberi Jo-

16. Az SZDSZ emberjogi tüntetése, amiről akkor nem volt szó, a követség előtt

gok Nyilatkozata megjelenésének 200. évfordulója alkalmából, utána pedig a követség elé vonultak. Feri egy padra felállva beszédet mondott, majd felolvasta a prágai nyilatkozatot. Én ezalatt a földön, hasra fordulva feküdtem, és befogtam a fülem. El voltam keseredve. Egyre komolyabb veszélyét éreztem annak, hogy Deutscht és Kerényit hosszú időre lesittelik.

Először a sztrájk negyedik napján vettük fel a közvetlen kapcsolatot a követséggel. Már korábban is megkíséreltük, de nem álltak szóba velünk. Időközben feltehetően rájöttek, hogy mi valóban emberjogi aktivisták vagyunk, és semmi több. Aminthogy az egész nagykövetség előtti cirkusz is egyre kínosabbá vált a prágai rezsim számára. A nemzetközi sajtó felkapta a dolgot, s más fővárosok csehszlovák követségei előtt is tüntetésekre készültek.

Braun Róberttel, a Wallenberg Társaság tagjával léptünk be a követség területére. Verdenich konzul úr fogadott bennünket, valamint a követségi sajtóattasé. Tanulságos párbeszéd volt. A csehszlovák diplomaták aziránt érdeklődtek, hogy mennyire vegyék komolyan az őket, valamint családtagjaikat érintő bomba- és egyéb fenyegetéseket. Elmondtuk nekik, hogy ez csupán az utóbbi időben elharapódzó rossz divat, feltehetően nem kell komolyan venni, de ha a foglyok sorsa rövid időn belül nem rendeződik megnyugtatóan, akkor valóban elszabadulhatnak az indulatok. Erre a konzul úr arról tájékoztattott bennünket, hogy szélsőséges elemek náluk is vannak, s a csehszlovák belügyi és pártszerveket több önkéntes vállalkozó is megkereste azzal az ajánlattal, hogy „rendet tesz” országa budapesti követsége előtt.

Verdenich úr előadta, hogy ők bizony félnek, s hogy a követséghez tartozó nőket és gyermekeket elkezdtek hazaszállítani, a dolgozóknak pedig önvédelmi fegyvereket osztottak ki. Tájékoztattak bennünket, hogy a CSKP vezető szerve egy nappal korábban külön is foglalkozott a kialakult helyzettel, s hogy igen kemény figyelmeztetést küldött a követség előtti tüntetőknek: ha nem áll le azonnal a további hangulatkeltés, ha az események bárhol is élesebb fordulatot vesznek, akkor a két magyar fiatal igen súlyos büntetésre számíthat. Mit lehetett erre mondani? Mindenesetre ígéretet tettünk, hogy ami rajtunk múlik, azt feltétlenül megteesszük. Ezután kimentünk, vissza az utcára, és leültünk társaink közé. Hát mi áll a mi hatalmunkban? – csóváltuk a fejünket...

A helyzet ugyanis addigra valóban helyzetté vált. A csehszlovák és a magyar külügyminisztérium huzakodott egymással. Erről mi, a sztrájkolók a sarki telefonon keresztül közvetlen tájékoztatást kaptunk az egyik magyar külügyminiszter-helyettestől. Hírek érkeztek arról is, hogy mind a magyar fővárosban, mind vidéken különféle akciók készülődnek. Önkéntes tiltakozók akarnak Csehszlovákiába utazni, le akarják zárni a komáromi Duna-hidat. Komoly jelek mutattak arra, hogy a Felvidéken pillanatokon belül kiéleződhet a nemzetiségi kérdés. Valójában úgy festett, hogy ez a nemes szívvvel elindított, szép akció beláthatatlan következményekkel járhat. Úgy nézett ki, hogy az a feszültség, amely a két ország viszonyában már korábban felhalmozódott, most a túsok és a sztrájkolók ügye miatt egyszerre csak kirobban. Márpedig ez nem lett volna szerencsés dolog.

Az éhszégstrájkolók egyre rosszabb állapotba kerültek. Közülük kétő már folyadékot sem volt hajlandó magához venni. Szerencsére két orvos is mellénk állt. Ma mindketten parlamenti képviselők; egyikük Kiss Gyula az MDF-ből, másikuk Frajna Imre a Fideszből. Sátorakat szereztek, vizsgálták az éhszégstrájkolókat, s akit kellett, bevitték a kórházba. Az egész társulat kezdett lepusztult állapotba kerülni. Koszosak voltunk, ingerültek, egymással is mind gyakrabban összevitakoztunk. ráadásul az addig oly kegyes időjárás is elpártolt tőlünk, s a forró nyarat a sztrájk ötödik napján egy csapásra hideg, esős őszt váltotta fel. A napernyők visszavedlettek esernyőkké. A csupasz flaszteren az előző éjszakákon sem volt kellemes dolog aludni, most viszont már nem is lehetett, mert folyamatosan áztunk. Ráadásul mind több kétes elem, hőzöngő, részeges alak csellengett körülöttünk. Egyre nagyobb erőfeszítésbe került az egész megmozdulás tisztaságát megtartani. Szó szerint és átvitt értelemben is.

Egyre vadabb információk érkeztek, egyre nagyobb számban. Ez odáig fokozódott, hogy az ötödik nap kritikus estéjén az együtt lévő mintegy ötven ember szavazást tartott: forduljunk-e felhívással a minket támogatókhoz, hogy tartózkodjanak mindenféle felelőtlen lépéstől. Nagy vita után megszövegeztük segélykiáltásunkat. Sikerült elérni, hogy azt mind a televízió, mind a rádió többször is ismertesse, s másnap leközzöljék a napilapok is.

Nyilvánvalóvá vált, hogy át kell lépni a kialakult frontvonalakat. A véletlen kezemre játszott. A hatodik nap reggelén éppen újsá-

17. Deutsch bilincsben, viszik a rendőrök a prágai bíróság elé

18. A sztrájk véget ért, másnap reggel véradáson a Péterfy Sándor utcai kórházban

gért mentem, amikor lefékezett mellettem Verdenich konzul. Beszélgetni kezdtünk. Az események alakulását ő is úgy látta, ahogyan én. Közösén kezdtünk töprengeni, mit lehetne tenni azért, hogy Deutsch és Kerényi mihamarabb kiszabaduljanak, a kitörni készülő erőszaknak pedig gátat vessünk.

Felajánlottam, hogy – amennyiben szükséges – tényfeltáró vallomást teszek a csehszlovák nagykövetség illetékesei előtt. A konzul elvállalta, közbenjár a csehszlovák hatóságoknál, hogy enyhüljön a feszültség, ne hozzanak koncepciós ítéletet Deutschék ügyében. A sztrájk hatodik napjának estéjén a csehszlovák követség Szekfű utcai házában találkoztunk újra a konzullal. Jegyzőkönyvbe mondtam a prágai események történetét. Ez ugyan kényes dolog volt, de vállalni kellett, hátha segít a két fiatalon. A kérdésekre igyekeztem egyenes választ adni, Deutsch és Kerényi szerepét kisebbíteni, s mikor a prágai lakás, a többi résztvevő és a kapcsolatok iránt érdeklődtek, kitérő válaszokat adtam. A kiáltvány megszövegezését és az egész akció érdemi kigondolását magamra vállaltam. A konzul betartotta szavát, haladéktalanul továbbította a jegyzőkönyvet, így a két nap múlva esedékes tárgyaláson a cseh bíró annak ismeretében ítélezhetett.

Amikor visszamentem a követség elé, nem mondtam el társaimnak, hol jártam s mit tettem. A végsőkéig kimerülten, érzelmileg felfokozott állapotban egyszerűen kollaboránsnak tartottak volna. Nem értették volna meg, hogy Deutschék érdekében ezt is meg kellett cselekedni. Széthullhatott volna a már amúgy is zilált, kifáradt csoportunk, ami az erkölcsi vereséggel lett volna egyenértékű. Ezt nem lehetett megengedni, hiszen célunk – mint már írtam – nemcsak Deutsch és Kerényi kiszabadítása volt. Az elkövetkező két nap során remények és kétségek között vergődtünk a latyakos földön.

Augusztus 29-én kora délutánra tüzték ki a két magyar fiatal tárgyalását Prágában. Többen a helyszínre utaztak, közöttük néhányan azzal a szándékkal, hogy ha nem helyezik a tárgyalás végén szabadlábba őket, azonnal a Vencel térre mennek tüntetni. Erre szerencsére nem került sor. Névleges pénzbírság fejében mindkettőjüket szabadon eresztették, és feltették az első Budapestre induló Malév-gépre. A pesti repülőtéren már népes sereg, egy egész sajtóhad várta barátainkat, akik nyomban hozzánk siettek. Több száz lelkes ember gyűlt össze addigra a követség előtt. Lehetett végre örülni. Villantak a vakuk, durrantak a pezsgők, Deutsch felsegítette az érte immár nyolc napja éhségsztrájkoló Wachslér Tamást. Ezalatt én az úttest túloldalán álltam, és hihetetlen megkönnyebbülést, megnyugvást éreztem, kiengedett a feszültség. Boldog voltam, hogy az egész ügy nagyobb baj nélkül ért véget.

A kiszabadultak és a sztrájkolók elvonultak a Thököly étterembe, ahol az éhségsztrájkoló orvosai felügyelet mellett elköltözték első vacsorájukat, erőlevest és somlói galuskát. Innen továbbvonultunk a Vigszínház mögött lévő kisvendéglőbe, ahol újabb eszem-iszom kezdődött. Még egyszer összejött a prágai csapat, és ismét visszavedlettünk bohém társasággá. Utoljára akkor érezhettük így magunkat, amikor az U flekuból a Vencel tér felé baktattunk. Az éjszaka valamikor hajnalban ért véget egy zuglói házban, némi élménybeszámolóval egybekötött házibulizás után. Másnap reggel nyolc óra tájt elmentem a Péterfy Sándor utcai kórházba. Aznap ugyanis vért adtak az újságírók.

E kitérő után visszaálltam a Hírlaphoz dolgozni. Több-kevesebb megértés fogadott.

Magamban levontam az egész ügy tanulságát: még egyszer olyan eseménysort nem indítok el, aminek nem látom a végét. Elemelve azt,

ami velem történt, észre kellettennem, hogy akaratlanul is közelebb kerültem bizonyos emberekhez, egy bizonyos szemlélethez. Végso-
ron átléptem azt a küszöböt, amit egy pártsemleges újságíró nem léphetett
volna át. Ez utóbbit akkor még nem tudtam, de éreztem. A változás
hamarosan teljesen új pályára állított.

A „PAKTUM”

A nyolcnapos idegháború a csehszlovák követség előtt nem jelen-
tette azt, hogy nem figyelhettem oda másra is. Hírforrás pedig bőven
akadt. Egyrészt az újságok és a rádió. Másrészt a követség előtt rend-
szeresen megjelenő pártpolitikusok. Fodor Gábor, Orbán Viktor és
Kövér László szinte nap mint nap felkerestek bennünket, néha szolida-
ritásból velünk aludtak a földön. Megtiszteltek bizalmukkal, így teljes-
séggel beleláthattam, hogy mit kotyvasztanak a Politikai Egyeztető
Tárgyalásokon. Az így szerzett ismeretek a prágai intermezzón túlme-
nően is meghatározó impulzusokat adtak.

Az a furcsa helyzet állt elő, hogy habár mintegy két hétig nem
írtam újságot, nem mentem a publikus (hazai) politikai események
közébe, mégis jobban ismertem a dolgok némely vonulatát, mint ha
a szerkesztőségben és a parlament körül lebzseltem volna naphosszat.
Így azután szeptember elsejével teljes természetességgel kapcsolódtam
vissza a kerekasztal-tárgyalásokról szóló tudósításokba. Ez már csak
azért is könnyen ment, mivel a kerekasztal-tárgyalások augusztus vé-
géig megtorpantak. Akkorra ért véget a Fejti-közbjáték, s került Pozsgay
újra olyan hatalmi helyzetbe, hogy tovább vezethette a ceremóniát.

Az információkra egészen sajátos körülmények közt tettem szert.
Azt ugyanis, hogy a parlamentben az úgynevezett szakbizottságokban
hatalmi huzavona zajlik, valamint azt, hogy miképp alakul az EKA
belső mozgása, a Fidesz már akkor is meghatározó három vezetője
mondta el. A tárgyalásokról valamelyikük rendre a követség elé jött, s
ott előbb-utóbb valahová félrevonulva szó esett az aznap történetekről.
Fel sem merült bennem, hogy nem az igazat mondják. Sem azelőtt,
sem azóta egyikük sem adott ilyen gyanúra okot, ellentétben sok más
magyar politikussal. Mindenesetre furcsa volt, hogy korábbi félinfor-
mációim és sejtéseim, valamint az, amit a sajtó tudósításaiból kihá-
moztam, mennyire egybeesett azzal, ami a színpadok mögött zajlott.